

เวียงเจ็ดลิน: การพลิกฟื้นประวัติศาสตร์ที่ถูกลืมด้วยการพัฒนา ทุนทางวัฒนธรรม

ธิตินัดดา จินาจันทร์¹ *

นักวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

thitichin.25@gmail.com

สันต์ สุวัจนราภินันท์²

รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

sant.s@cmu.ac.th

วรงค์ วงศ์ลังกา³

อาจารย์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

warong.w@cmu.ac.th

ฐิตาภรณ์ โสมจรรย์⁴

นักศึกษาบัณฑิตศึกษา

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

thitaphatsomjumroon@gmail.com

บัณฑิต ยศมีบุญ⁵

นักศึกษาบัณฑิตศึกษา

วิทยาลัยพุทธวิทยาการและสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

bhundit_yo@cmu.ac.th

วราพล สุริยา⁶

นักจัดการงานทั่วไป (เรขศิลป์)

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

warapon.s@cmu.ac.th

¹ ผู้แต่งหลัก (First Author)

^{2 3 4 5 6} ผู้แต่งร่วม (Co-first Author)

* ผู้ประสานงานบรรณกิจ (Corresponding Author)

รับบทความ: 13 สิงหาคม 2567

แก้ไขบทความ: 28 ตุลาคม 2567

ตอบรับบทความ: 11 พฤศจิกายน 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เวียงเจ็ดลินและทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ และหาแนวทางพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เวียงเจ็ดลินเพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่สังคม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลจำนวน 5 คน ที่มีความเชี่ยวชาญแตกต่างกัน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การจดบันทึก และการบันทึกภาพเป็นเครื่องมือวิจัย ผลการศึกษาพบว่า เวียงเจ็ดลินเป็นเวียงโบราณที่มีพื้นฐานเป็นวงกลม มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 900 เมตร ประวัติศาสตร์ของเวียงเจ็ดลินปรากฏอยู่ 2 ยุค คือยุคตำนานและยุคประวัติศาสตร์ ในปัจจุบันนี้ พื้นที่เวียงเจ็ดลินถูกแบ่งแยกและครอบครองโดยหน่วยงานต่างๆ 3 แห่ง ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา และสวนรุกขชาติห้วยแก้ว ทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏหลงเหลือในพื้นที่ทั้ง 3 นั้นประกอบด้วย 1) ตำนานศักดิ์สิทธิ์ 2) หลักฐานทางโบราณคดี เช่น คูน้ำคันดิน กำแพงเมือง และ 3) พิธีกรรมและระบบนิเวศ

คณะนักวิจัยได้นำเอาทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวมาพัฒนาเพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่สังคมวงกว้าง สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่พื้นที่ด้วยวิธีการออกแบบและการใช้เส้นเรื่องเป็นตัวขับเคลื่อน โดยมีแนวทางการพัฒนา 3 แนวทางด้วยกัน ได้แก่ 1) การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เวียงเจ็ดลิน 2) การออกแบบศาลาตาน้ำเวียงเจ็ดลินเพื่อใช้เป็นสาธารณประโยชน์ และ 3) การออกแบบผลิตภัณฑ์ของใช้ ของที่ระลึก เพื่อจำหน่ายในร้านจำหน่ายสินค้าของสำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่ ทั้งนี้ การดำเนินการวิจัยได้ร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเวียงเจ็ดลิน เช่น สำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เพื่อที่จะร่วมขับเคลื่อนให้ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง

คำสำคัญ: เวียงเจ็ดลิน, เชียงใหม่, ประวัติศาสตร์ล้านนา, เมืองโบราณ, ทุนทางวัฒนธรรม, การออกแบบผลิตภัณฑ์

Wiang Jed Lin: A Revival of Forgotten History by the Cultural Capital Development

Thitinadda Chinachan

Researcher

Multidisciplinary Research Institute, Chiang Mai University

thitichin.25@gmail.com

Sant Suwatcharapinun

Associate Professor, Ph.D., Lecturer

Faculty of Architecture, Chiang Mai University

sant.s@cmu.ac.th

Warong Wonglangka

Lecturer

Faculty of Architecture, Chiang Mai University

warong.w@cmu.ac.th

Thitaphat Somjumroon

Graduate Student

Faculty of Architecture, Chiang Mai University

thitaphatsomjumroon@gmail.com

Bhundit Yosmeeboon

Graduate Student

Multidisciplinary and Interdisciplinary School, Chiang Mai University

bhundit_yo@cmu.ac.th

Warapon Suriya

Graphic Design Officer

Faculty of Architecture, Chiang Mai University

warapon.s@cmu.ac.th

Received: August 13, 2024

Revised: October 28, 2024

Accepted: November 11, 2024

Abstract

This qualitative research aimed to study the history of Wiang Jed Lin, by surveying cultural capitals, and find the guidelines to improve cultural capitals for enhancing public awareness of this site. Researchers collected data in various methods, such as documentary data collecting, site surveying, and in-depth interviewing with five informants who have different expertise. Using questions for in-depth interviews, note-taking, and photographing were the research tools for this research. The research results found that Wiang Jed Lin was constructed in a rounded shape with approximately 900 meters in diameter. The history of Wiang Jed Lin could be divided into two eras those were legendary era and history era. Currently, there are three agencies located in Wiang Jed Lin site consisted of Chiang Mai Livestock Office, Rajamangala University of Technology Lanna, and Huay Kaew Arboretum. The remaining cultural capitals in this site are 1) the sacred spring mouth 2) the archeological evidence such as moat and embankment, or city wall and 3) various kinds of plants and ecology.

The researchers developed these cultural capitals to create awareness to society and create values by using a design method and a storytelling. The results found that three ways to develop that are 1) the design of the Wiang Jed Lin historical tourism route, 2) the design of pavilion that cover the sacred spring mouth as a public interest, and 3) the product design for distributing in the shop of Chiang Mai Livestock office. Moreover, this research is cooperated by various agencies such as Chiang Mai Livestock Office and Rajamangala University of Technology Lanna to drive the research results to be used for the true benefits to all.

Keywords: Wiang Jed Lin, Chiang Mai, Lanna History, Ancient City, Cultural Capitals, Product Design

บทนำ

เชียงใหม่เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนามาตั้งแต่เมื่อพญามังรายก่อตั้งอาณาจักรในปี พ.ศ.1839 เมื่อพิจารณาถึงชัยมงคล 7 ประการซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญให้พญามังรายตัดสินใจสร้างเมืองเชียงใหม่ พบว่ามีชัยมงคลถึง 3 ประการที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ ได้แก่ น้ำแม่ข้าที่มีต้นน้ำไหลจาก ดอยสุเทพลงไปยังอ้อมเมือง แม่น้ำปิงที่อยู่ทิศตะวันออก และหนองบัวทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แสดงให้เห็นถึงการคำนึงถึงแหล่งน้ำที่ใช้หล่อเลี้ยงผู้คนในเมืองเป็นสำคัญ นอกจากนั้นแล้ว ยังมีการขุดคูน้ำลึกเพื่อเป็นปราการป้องกันข้าศึกศัตรู แม้กระทั่งเมื่อถึงยุคสมัยของเจ้าธรรมลังกา เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 3 ในยุคที่เชียงใหม่เป็นเมืองประเทศราชแล้ว ก็ยังมีการขุดลำเหมืองรอบเมืองเชียงใหม่เพื่อผันน้ำใช้ในการอุปโภค บริโภคและการเกษตรอีกด้วย (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 29358-2939)

ด้วยลักษณะทางกายภาพของเมืองเชียงใหม่ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำบนดิน แหล่งน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำธรรมชาติ หรือแหล่งน้ำที่ขุดสร้างใหม่ ทำให้เมืองเชียงใหม่แทบไม่มีปัญหาเรื่องการใช้น้ำ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ผู้คนเพิ่มจำนวนมากขึ้นพร้อมกับบ้านเมืองที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การปลูกสร้างอาคารบ้านเรือน ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำและสายน้ำจนเกิดเป็นปัญหามาจนถึงปัจจุบัน ไม่เพียงแต่แหล่งน้ำหรือลำน้ำบางสายที่ถูกตัดขาดหรือเปลี่ยนทาง แต่แหล่งน้ำอีกหลายแห่งยังตื้นเขินเหือดแห้งไป หรือถูกถมเพื่อปรับเป็นพื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทางเศรษฐกิจ เรื่องราวของประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับนิเวศธรรมชาติก็เลือนหายไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกันกับนิเวศวัฒนธรรมที่ผู้คนในชุมชนเคยผูกพันกับแหล่งน้ำ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ก็เริ่มเลือนรางไปด้วย

โครงการวิจัยเรื่อง “ลำเหมืองที่หายไป...ว่าด้วยการพลิกฟื้นและจัดการทุนวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากสายน้ำ” จึงเป็นโครงการวิจัยที่มุ่งศึกษาวิจัยภายใต้คำถามว่า ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านกายภาพและเศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่ นั้น จะมีกระบวนการใดที่จะรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างนิเวศธรรมชาติและนิเวศวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ให้คืนกลับมาได้ พื้นที่เวียงเจ็ดลินเป็นหนึ่งในพื้นที่ศึกษาของโครงการวิจัยเนื่องมีลักษณะทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำและสายน้ำในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ โดยการศึกษาวิจัยจะค้นหารูปแบบและกลไกการอนุรักษ์และพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนและภาคีหลัก และยกระดับความสามารถของผู้ประกอบการวัฒนธรรมในชุมชน

พื้นที่เวียงเจ็ดลินเป็นเวียงโบราณที่มีตำนานเรื่องเล่าในยุคตำนาน และมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวถึงเวียงเจ็ดลินครั้งแรกในรัชสมัยของพญาสามฝั่งแกน เคยมีสายน้ำไหลผ่านเวียงแห่งนี้ถึง 7 สาย จึงเป็นที่มาของชื่อ “เวียงเจ็ดลิน” ในพื้นที่เวียงเจ็ดลิน มีตาน้ำหรือบ่อน้ำผุดเกิดขึ้นอยู่บริเวณกลางเวียง ถูกใช้เป็นจุดศูนย์กลางของเวียงเจ็ดลินตั้งแต่การสร้างเวียงมีหลักฐานเป็นรูปวงกลมในสมัยพญาสามฝั่งแกน ซึ่งไม่มีเวียงโบราณใดในล้านนาที่มีลักษณะการสร้างเวียงเป็นฐานวงกลมที่มีความสมมาตรเช่นนี้ จึงทำให้เวียงเจ็ดลินมีคุณค่าทางผังเมืองที่พิเศษกว่าเวียงโบราณทั่วไป (อิสรา กันแตง, 2558: หน้า 97-99) เวียงเจ็ดลินปรากฏเรื่องราวมากที่สุด ในรัชสมัยพญาสามฝั่งแกน โดยเฉพาะเหตุการณ์เมื่อครั้งที่พญาไสลือไทยได้ยกทัพมาหมายจะคุกคามเชียงใหม่ โดยได้ไปตั้งทัพอยู่บริเวณเชิงดอยสุเทพหรือบริเวณเวียงเจ็ดลิน ต่อมาเมื่อพญาสามฝั่งแกนได้ทำอุบายหลอกให้เข้าใจผิดว่าเชียงใหม่มีกำลังพลจำนวนมากจนทำให้พญาไสลือไทยต้องยกทัพหนีกลับไป และพญาสามฝั่งแกนได้มาสร้างเวียงเจ็ดลินเพื่อให้เป็นเวียงพักผ่อนของพระองค์ จนกระทั่งถูกอามตย์ชื่อสามเด็กล่อยแปรพักตร์ไปเข้ากับท้าวลก พระโอรสของพระองค์ และชิงราชบัลลังก์มาด้วยการลอบเผาพระตำหนักที่เวียงเจ็ดลิน

หลังจากนั้น ชื่อของเวียงเจ็ดลินได้ปรากฏอยู่ในบางห้วงเวลาของประวัติศาสตร์ล้านนาอยู่ประปราย อาทิ ในรัชสมัยของพญายอดเชียงราย มีการนำจากตาน้ำเวียงเจ็ดลินไปสรงพระธาตุดอยตุงเพื่อแก้ปัญหาฝนที่ไม่ตกต้องตามฤดูกาล แต่หลังจากอาณาจักรล้านนาล่มสลาย ตกอยู่ภายใต้ปกครองของพม่าจนกระทั่งเมื่อพญากาวิละและพญาเจ้าบ้านจะกอบกู้เอกราชได้แล้ว แต่ชื่อเวียงเจ็ดลินก็ไม่ถูกกล่าวถึงอีก จวบจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพื้นที่บางส่วนของเวียงเจ็ดลินและต่อมาเปลี่ยนเป็นสำนักงานปศุสัตว์ และพื้นที่บางส่วนเป็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาในปัจจุบัน และบางส่วนเป็นพื้นที่ของสวนรุกขชาติห้วยแก้ว เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเวียงเจ็ดลิน รวมถึงความสำคัญของตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ก็จางหายไปจากการรับรู้ของผู้คน

ด้วยประวัติศาสตร์ที่ยาวนานหลายศตวรรษ ความเกี่ยวเนื่องกับแหล่งน้ำและสายน้ำที่หล่อเลี้ยงเมืองเชียงใหม่ และชาวกู๋น้ำคันดิน กำแพงเมืองที่ยังหลงเหลือในปัจจุบันของเวียงเจ็ดลิน การวิจัยในพื้นที่เวียงเจ็ดลินจึงมุ่งศึกษารวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์และสำรวจทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ และหาแนวทางพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่เวียงเจ็ดลินเพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่สังคม อันจะเป็นการพลิกฟื้นประวัติศาสตร์และความสำคัญของเวียงโบราณแห่งนี้ให้กลับคืนมาอีกครั้ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ของพื้นที่เวียงเจ็ดลิน
2. สำรวจทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่เวียงเจ็ดลิน
3. หาแนวทางพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เวียงเจ็ดลินเพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่สังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ลำเหมืองที่หายไป...ว่าด้วยการพลิกฟื้นและจัดการทุนวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากสายน้ำ” โดยศึกษาวิจัยในพื้นที่เวียงเจ็ดลินและตาน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อหาแนวทางพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ผู้คนในสังคม

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้ศึกษาประวัติศาสตร์ของเวียงเจ็ดลินที่สัมพันธ์กับแหล่งน้ำ สำรวจทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏหลงเหลือในพื้นที่เวียงเจ็ดลิน และหาแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เวียงเจ็ดลินเพื่อให้เกิดการรับรู้ในสังคมวงกว้าง

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่เวียงโบราณเวียงเจ็ดลินและพื้นที่โดยรอบที่เกี่ยวข้องกับลำน้ำ แห่ลงน้ำ

ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษานี้ศึกษาวิจัยระหว่างเดือนมีนาคม 2566 – กุมภาพันธ์ 2567

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้ผู้ให้ข้อมูลที่คัดเลือกเฉพาะเจาะจง โดยคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

- 1) ผู้ที่มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์เวียงเจ็ดลิน
- 2) ผู้ที่มีความรู้ด้านโบราณคดีในพื้นที่เวียงเจ็ดลิน
- 3) ผู้ที่เคยมีประสบการณ์การดำเนินงานทางวัฒนธรรมบนพื้นที่เวียงเจ็ดลิน
- 4) ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลพื้นที่

บางส่วนของเวียงเจ็ดลิน ได้แก่เจ้าหน้าที่จากสำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่ และ 5) ผู้ที่มีหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของเวียงเจ็ดลิน

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviewing) ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 5 คน ร่วมกับการใช้เครื่องมือวิจัยอื่นๆ ได้แก่ การจดบันทึก (Note Taking) การบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง (Voice Recording) และการถ่ายภาพ (Photographing)

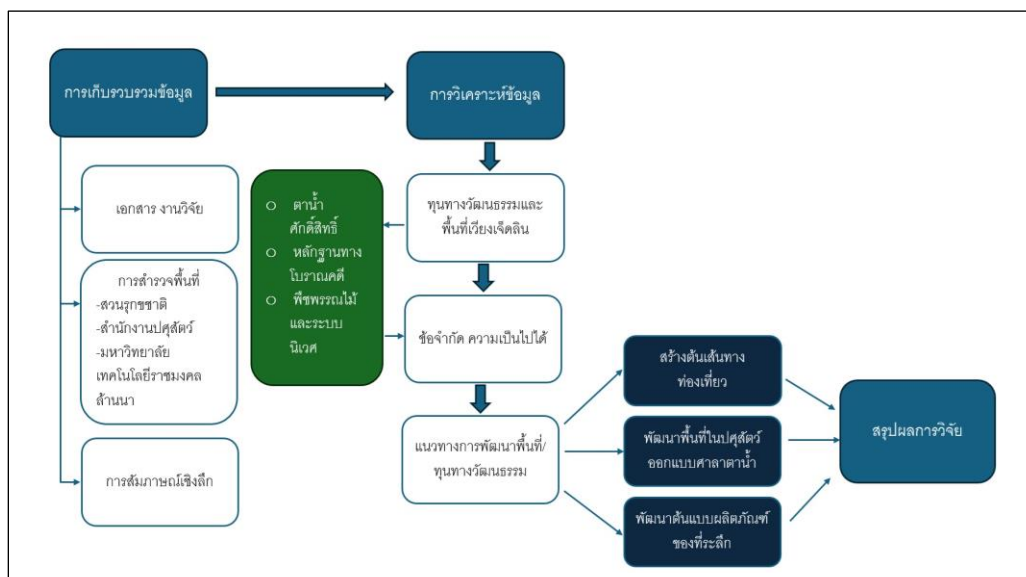
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเวียงเจ็ดลิน และทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏหลงเหลือในพื้นที่เวียงเจ็ดลิน โดยการเก็บข้อมูลเอกสาร การลงสำรวจพื้นที่ ถ่ายภาพ จดบันทึก และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เวียงเจ็ดลินที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ล้านนาในแต่ละยุคสมัย โดยวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความสำคัญหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ โอกาส และข้อจำกัดในการพัฒนา ยกระดับทุนทางวัฒนธรรมแต่ละชนิดเพื่อนำไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ สินค้าและบริการ รวมถึงการสร้างการรับรู้แก่สังคม

กรอบการวิจัย

ภาพที่ 1 : กรอบการวิจัย

ที่มา : ทีมวิจัย

ผลการวิจัย

1. ประวัติศาสตร์ของพื้นที่เวียงเจ็ดลิน

เวียงเจ็ดลินเป็นเวียงโบราณที่มีพื้นฐานเป็นวงกลมแบบสมมาตร ตั้งอยู่บนเชิงดอยสุเทพ ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองเก่าเชียงใหม่ ตัวเวียงมีความลาดเอียงตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ โดยพื้นที่ด้านตะวันตกเป็นพื้นที่สูง ลาดเอียงมาทางทิศตะวันออก จึงเป็นเหตุให้พื้นที่เวียงด้านทิศตะวันตกนั้นไม่จำเป็นต้องมีคันดิน ในขณะที่ด้านอื่น ๆ ของเวียงนั้นมีคันดินสองชั้นและมีคูน้ำคั่นอยู่ระหว่างกลาง มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 900 เมตร

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเวียงเจ็ดลินสามารถจำแนกออกเป็น 2 ยุค คือในยุคตำนานและยุคประวัติศาสตร์ โดยในยุคตำนานนั้น พบตำนานที่กล่าวถึงการสร้างเวียงเจ็ดลินอยู่สองตำนาน ได้แก่ ตำนานสุวรรณคำแดง และตำนานเชียงใหม่ปางเดิม โดยตำนานได้เล่าถึงเรื่องราวของเจ้าหลวงคำแดง อารักษ์ของเมืองเชียงใหม่ว่าได้เดินทางมาตามหาเนื้อทรายทองถึงดอยสุเทพ ได้พบกับนางผมเพื้อและนางสาวดกกว้าง จึงมีลูกกับนางทั้งสอง จากนั้นจึงสร้างเมืองล้านนาให้ลูกอยู่อาศัยแล้วจึงกลับไปดอยหลวงเชียงดาว ต่อมาเมืองที่เจ้าหลวงคำแดงสร้างไว้นั้นเกิดลมเป็นหนองใหญ่ จึงสร้างเมืองนารัฐะขึ้นมาใหม่ โดยมีเจ้าเมืองปกครองอยู่หลายสมัยจนถึงสมัยของพระยามุนินทพิชชะซึ่งเป็นคนทุศีล ทำให้อารักษ์และชนบ้านเมืองไม่พอใจ จึงบันดาลให้เมืองล่มเป็นครั้งที่สอง เจ้าหลวงคำแดงจึงไปสร้างเมืองอีกเมืองหนึ่ง อยู่ทางทิศตะวันออกของดอยสุเทพ โดยมีฤษีมาชี้จุดสร้างเวียงให้ ให้ชื่อว่าเวียงเจ็ดลิน ซึ่งมีทั้งชาวไทยและชาวลาโวอาศัยอยู่ด้วยกัน (ศักดิ์รินทร์ ชาวจั่ว, 2563: 5-9)

ในยุคประวัติศาสตร์นั้น มีการกล่าวถึงเวียงเจ็ดลินครั้งแรกในรัชสมัยพญาสามฝั่งแกน กษัตริย์ลำดับที่ 8 แห่งราชวงศ์มังราย เมื่อครั้งที่ท้าวเย็กมกามผู้เป็นเชษฐาไม่พอใจที่ตนเองไม่ได้ปกครองเมืองเชียงใหม่มุ่งกลับเป็นพญาสามฝั่งแกนผู้เป็นพระอนุชา ท้าวเย็กมกามจึงไปเข้าเฝ้าพญาไสสือไทยแห่งกรุงสุโขทัยเพื่อเกลี้ยกล่อมให้ยกทัพมาตีเชียงใหม พญาไสสือไทยได้ตั้งทัพอยู่บริเวณเชิงดอยเจ็ดลิน ส่วนทางเชียงใหม่นั้นมีกำลังไม่เพียงพอจึงใช้กลอุบายโดยแต่งเกวียนจำนวนนับร้อยเล่มแล้วจึงตั้งขบวนตั้งแต่แจ่งหัวลินไปทางเชิงดอยสุเทพ เมื่อขึ้นไปถึงน้ำที่ห้วยผาลาดบนดอยสุเทพ ด้วยภูมิประเทศที่สูงกว่าเมืองเชียงใหม่งั้นจะทำให้พญาไสสือไทยได้เห็นขบวนเกวียนที่ทางเชียงใหม่มุ่งทัพหลอกตาไว้ และอาจจะเกิดความหวั่นเกรงจึงยกทัพหนีกลับไปสุโขทัย หลังจากนั้น พญาสามฝั่งแกนจึงมาสร้างเวียงเจ็ดลิน ณ บริเวณที่พญาไสสือไทยตั้งทัพนั้นเอง (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ เดวิด เค. วัลยาอจ, 2547: 71-73 และพระยาประชาภิจักรจักร, 2557: 320-322)

หลังจากพญาสามฝั่งแกนสร้างเวียงเจ็ดลินขึ้นมาแล้ว เวียงเจ็ดลินปรากฏบทบาทในประวัติศาสตร์ล้านนาในอีกหลายยุคสมัย อาทิ หลังจากที่สร้างเวียงเจ็ดลินขึ้นมาแล้ว พญาสามฝั่งแกนใช้เป็นที่พักทัพพักผ่อน ซึ่งพระองค์ใช้เวลาประทับอยู่ที่เวียงเจ็ดลินมากกว่าในเวียงเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ท้าวลกพระโอรสองค์ที่ 6 ของพระองค์ได้ถือโอกาสชิงราชบัลลังก์มาได้

ในรัชสมัยพญาอดเชียงราย พระนัดดาของพระเจ้าติโลกราชนั้น มีอยู่ปีหนึ่งที่เกิดภาวะฝนแล้ง พระมารดาของพญาอดเชียงรายจึงเล่าถึงเมืองเชียงแสนที่มีฝนตกอุดมสมบูรณ์ทุกปี ไม่เคยมีฝนแล้ง เพราะที่เมืองเชียงแสนนั้นมีพระธาตุดอยตุง หากเมื่อใดที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ก็จะมีฝนน้ำพระธาตุดอยตุงด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุเจ้าดอยตุงจะบันดาลให้ฝนตก พญาอดเชียงรายได้ทราบความจึงปรารถนาจะสร้างน้ำพระธาตุดอยตุงเพื่อบรรเทาฝนแล้งในเชียงใหม่นั่นด้วย จึงนำน้ำจากตาน้ำเวียงเจ็ดลินมาประกอบ

พิธีกรรมด้วยการอาบน้ำจากตาน้ำด้วยเครื่องหอมต่างๆ แล้วอธิษฐานขอฝน จากนั้นจึงนำน้ำนั้นไปสรงพระธาตุคุดตุง จากนั้นฝนก็ตกในเมืองเชียงใหม่ (กรมศิลปากร, 2552, หน้า 21-22)

อาจจะกล่าวได้ว่าเวียงเจ็ดลินเป็นหนึ่งในเวียงบริวารของเมืองเชียงใหม่ เช่นเดียวกับเวียงสวนดอก ซึ่งมีฐานะเป็นเวียงพระธาตุ หรือเวียงกุมกาม หรือเวียงบัว กล่าวโดยสรุปคือ แม้ว่าพญาสามฝั่งแกนจะใช้เวลาประทับในเวียงเจ็ดลินมากกว่าเมืองเชียงใหม่ แต่เวียงเจ็ดลินก็ยังมีสถานะเป็นเวียงที่กษัตริย์ใช้แปรพระราชทานเพื่อมาพักผ่อนชั่วคราวเท่านั้น ไม่ได้มีฐานะเทียบเท่ากับเมืองหลักแต่อย่างใด

เมื่อล้านนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าเป็นเวลานานกว่าสองร้อยปี และพระเจ้ากาวิละได้กอบกู้เอกราชจากพม่าได้แล้ว ได้ตั้งราชวงศ์ทิพย์จักร หรือที่เรียกว่ายุคเจ้าเจ็ดตน เวียงเจ็ดลินก็ยังปรากฏความสำคัญ ในสมัยเจ้าหลวงพุทธวงศ์ เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 4 ของนครเชียงใหม่ ก็ได้เสด็จมาประทับที่เวียงเจ็ดลินในช่วงที่มีเคราะห์ จนกระทั่งเมื่อสยามใช้ระบบการปกครองระบอบมณฑลเทศาภิบาล สยามจึงเข้ามามีอำนาจในการบริหารจัดการท้องถิ่นมากขึ้น เมื่อถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 มีการตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในเชียงใหม่ โดยใช้พื้นที่ของเวียงเจ็ดลิน ต่อมาเมื่อยุบรวมโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่เข้ากับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ พื้นที่เดิมจึงเป็นที่ตั้งของสำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่

เมื่อมีการตัดถนนห้วยแก้ว เวียงเจ็ดลินจึงถูกตัดแบ่งออกเป็นสองฟาก โดยฟากทิศใต้เป็นพื้นที่สวนรุกขชาติห้วยแก้วซึ่งมีพื้นที่น้อยกว่า และฟากทิศเหนือซึ่งเป็นพื้นที่ของเวียงขนาดใหญ่ นั้น เป็นพื้นที่ของสำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่และบางส่วนของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาในปัจจุบัน

2. ทูทางวัฒนธรรมในพื้นที่เวียงเจ็ดลิน

คณะนักวิจัยได้สำรวจพื้นที่เวียงเจ็ดลินเพื่อสำรวจทูทางวัฒนธรรม พบทูทางวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 ประเภท ได้แก่ 1) ตำนาคักดีสิทธิ์ 2) หลักฐานทางโบราณคดี และ 3) พิષพพรรณและระบบนิเวศ อภิปรายโดยละเอียดได้ดังต่อไปนี้

2.1 ตำนาคักดีสิทธิ์

ตำนานาคักดีสิทธิ์เป็นตำนานหรือบ่อน้ำผุดที่เกิดขึ้นบริเวณกลางเวียง ด้วยลักษณะพิเศษทางธรรมชาตินี้ ถือเป็นมงคลจึงถูกใช้เป็นจุดกำหนดศูนย์กลางของเวียงมาตั้งแต่โบราณกาล และเป็นหนึ่งในเจ็ดแหล่งน้ำสำคัญที่ใช้หล่อเลี้ยงเวียงเจ็ดลิน ซึ่งชื่อของเวียงเจ็ดลินนั้นบอกถึงความสัมพันธ์ของเวียงกับแหล่งน้ำ เนื่องจากคำว่า “ลิน” หมายถึงรางน้ำหรือรางริน เวียงเจ็ดลินจึงหมายถึงเวียงที่มีรางน้ำหรือรางริน 7 ราง (สรสวดี อ่องสกุล, 2543: 130) การศึกษาของอิสรา กันตาง พบว่ามีแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงเวียงเจ็ดลินทั้งหมด 7 สาย ได้แก่ 1) ตำนาน้ำผุดกลางเวียง เป็นน้ำผุดที่ใช้เป็นจุดกำหนดศูนย์กลางของเวียงเจ็ดลิน เป็นลักษณะพิเศษที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ถือว่าเป็นมงคล 2) ห้วยแก้ว เป็นแหล่งน้ำที่ส่งเข้าคูทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ 3) สาขาของลำน้ำห้วยแก้ว ไหลผ่านสวนรุกขชาติและข้ามถนนห้วยแก้วไปยังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาและไหลลงสู่คูน้ำทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ 4) ลำธารที่ไหลผ่านวัดศรีโสดา เป็นลำธารที่ส่งน้ำเข้าคูเมืองด้านทิศตะวันตกโดยไปรวมกับลำธารสายที่ 5 5) ลำธารขนาดใหญ่ที่ไหลผ่านเวียงเจ็ดลินตอนเหนือ และส่งน้ำเข้าคูน้ำด้านทิศเหนือ 6) ลำธารสาขาส่งน้ำเข้าคูน้ำด้านทิศเหนือ และ 7) ห้วยช่างเคียน เป็นลำห้วยที่ส่งน้ำเข้าคูทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (อิสรา กันตาง, 2558)

น้ำจากตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ถูกนำไปใช้ในพิธีกรรมต่างๆ หลายวาระโอกาส เช่น ในรัชสมัยพระยอดเชียงราย มีการนำน้ำจากตาน้ำแห่งนี้ไปสรงน้ำพระธาตุเจ้าดอยตุงเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น หลังจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของเวียงเจ็ดลินถูกใช้เป็นโรงเรียนมหาดเล็กในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 และต่อมาถูกใช้เป็นสำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่แล้ว ตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ถูกใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับกักการภายในของสำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่ มีการสร้างสระคอนกรีต ปูพื้นกระเบื้องเพื่อล้อมเป็นสระสำหรับเก็บน้ำขนาดเล็ก มีหลังคาคลุม ถือเป็นทรัพย์สินและอยู่ในการดูแลของสำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่

ภาพที่ 2-3 : ตาน้ำผุด ศูนย์กลางของเวียงเจ็ดลิน และหลังคาที่สร้างครอบเพื่อกันใบไม้
ที่มา : ทีมวิจัย (15 สิงหาคม 2566)

1.2 หลักฐานทางโบราณคดี

ตามประวัติศาสตร์ของเวียงเจ็ดลินที่ปรากฏในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ นั้น เมื่อ “สามเด็กย้าย” อำมาตย์ของท้าวลก พระโอรสองค์ที่ 6 ของพญาสามฝั่งแกนได้ช่องสุ่มกำลังพลเพื่อชิงราชสมบัติจากพญาสามฝั่งแกนขณะที่พระองค์ประทับอยู่ที่เวียงเจ็ดลิน และได้ลอบจุดไฟเผาปราสาทราชมนเฑียรจนมอดไหม้ไปหมดสิ้น จึงไม่หลงเหลือหลักฐานใดๆ เกี่ยวกับที่ประทับของพญาสามฝั่งแกน แต่หลงเหลือหลักฐานทางโบราณคดีที่เห็นได้ชัดอยู่หลายประการ อาทิ กำแพงเมืองฝั่งทิศใต้ซึ่งอยู่ในพื้นที่สวนรุกขชาติห้วยแก้ว กำแพงเมืองและคูน้ำฝั่งทิศตะวันออกซึ่งอยู่ในพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

นอกจากนั้นแล้ว พื้นที่ภายในและโดยรอบของเวียงเจ็ดลิน ปรากฏวัดโบราณซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นก่อนการสร้างเวียงเจ็ดลิน ได้แก่ วัดกู่ดินขาว ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่หลังคอกช้างภายในสวนสัตว์เชียงใหม่ โดยมีหลักฐานทางโบราณคดีหลายประการว่าน่าจะอยู่ร่วมสมัยหรือยุคเดียวกันกับเจดีย์ทรงมณฑปบูรณะซึ่งคล้ายกับเจดีย์กู่กุด วัดจามเทวีในจังหวัดลำพูน หรือมีการพบพระพิมพ์ดินเผาแบบหริภุญไชย (ศักดิ์นรินทร์ ชาวจั่ว, 2563: 14) ซึ่งอายุของหลักฐานทางโบราณคดีเหล่านี้เป็นที่ยืนยันว่าวัดกู่ขาวน่าจะสร้างขึ้นก่อนที่พญาสามฝั่งแกนสร้างเวียงเจ็ดลิน โดยชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้อาจจะเป็นกลุ่มลัวะ ซึ่งต่อมาได้อพยพย้ายถิ่น หรือผสมผสานกลืนกลายเป็นกลุ่มชาวไทยพวนเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น

นอกจากวัดกู่ดินขาวแล้ว ยังมีวัดหมื่นบุหรือวัดเทพกษนไพรศาลสุวรรณาราม ซึ่งอยู่บริเวณเวียงเจ็ดลินด้านเชิงดอยสุเทพ แต่แทบไม่ปรากฏประวัติความเป็นมาในเอกสารหลักฐานใดๆ ชัดเจน วัดหมื่นบุเป็นวัดร้าง เพิ่งบูรณะและสร้างวัดขึ้นใหม่ในปี.ศ.2553 จนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นแล้ว ยังมี “วัดม่อนหมาดำ” ซึ่งเป็นวัดร้างอยู่บริเวณทิศเหนือภายในพื้นที่เวียงเจ็ดลิน ซึ่งพังทลายไปและไม่สามารถสืบค้นประวัติความเป็นมาใดๆ ได้ (สัมภาษณ์คุณศักดิ์นรินทร์ ชาวจั่ว วันที่ 20 กรกฎาคม 2566)

1.3 พืชพรรณและระบบนิเวศ

ต้นไม้ และพืชพรรณ มีบทบาทสำคัญในฐานะทุนทางวัฒนธรรมโดยส่งเสริมและรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มรดก และวิถีปฏิบัติทางสังคมต่างๆ ดังที่แสดงให้เห็นจากการศึกษาวัฒนธรรมล้านนาในเชียงใหม่ และการผสมผสานพื้นที่สีเขียวในชุมชนต่างๆ ดังเช่นในบริบทของวัดล้านนาในเชียงใหม่ ต้นโพธิ์และต้นยางมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของชุมชน ต้นไม้เหล่านี้ไม่เพียงแต่สนับสนุนความหลากหลายทางชีวภาพ แต่ยังมีมีความสำคัญทางศาสนา เป็นศูนย์กลางของพิธีกรรมและกิจกรรมทางจิตวิญญาณ รวมถึงต้นไม้มักเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับตำนาน ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ ซึ่งก่อให้เกิดกิจกรรมและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องมากมาย การอนุรักษ์และจัดการต้นไม้มักดีลิตี้เหล่านี้เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมต่อไป ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวิถีชีวิตในปัจจุบันกับประเพณีในอดีต พืชและสภาพแวดล้อมรอบข้างได้รับการยกย่องว่าเป็น "มรดกสีเขียว"(Green Heritage) ซึ่งเน้นย้ำถึงบทบาทในการสนับสนุนทั้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสมดุลของระบบนิเวศในเขตเมือง

ในพื้นที่เมืองอื่นๆ ในต่างประเทศ เช่น เมืองบังกลอร์ ประเทศอินเดีย พืชพรรณก็มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและสังคมเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ในสลัมของเมืองบังกลอร์ ต้นไม้และพืชพรรณมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำรงชีวิตและส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พื้นที่สีเขียวไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ในด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิตสินค้าจำพวกไม้กวาด และเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมและชุมชน ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พืช ต้นไม้ และพรรณไม้ ไม่ว่าจะเป็นใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นจุดศูนย์กลางทางวัฒนธรรม หรือตามวิถีชีวิตประจำวัน ก็สามารถฝังอยู่ในโครงสร้างทางสังคมได้ พืชเหล่านี้กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ชุมชนรักษาและแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน แม้ว่าจะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของการพัฒนาเมืองและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ด้วยเหตุนี้ พืชพรรณจึงเป็นส่วนสำคัญในการก่อรูปทางภูมิทัศน์ การทำความเข้าใจพืชพรรณผ่าน "การอ่านภูมิทัศน์" หรือการทำความเข้าใจภูมิทัศน์ ช่วยให้เราตระหนักถึงความสำคัญของภูมิทัศน์นั้น ทั้งในมุมมองของผู้ใช้งานและผู้สร้างพื้นที่ (Bell, S., 2012) พืชพรรณในพื้นที่ที่ปลูกขึ้นและเกิดขึ้นเองที่ได้รับการดูแลรักษาหรือสงวนไว้เป็นอย่างดีจนเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของคนในพื้นที่กับพืชพรรณและธรรมชาติในบริเวณนั้น (วรงค์ วงศ์ลังกา, 2566)

จากการลงพื้นที่สำรวจเวียงเจ็ดลินเพื่อทำการศึกษาชนิดพืชพรรณร่วมกับการอ่านภูมิทัศน์ พบว่าเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา(Hill Slope Area) ได้รับน้ำและความชุ่มชื้นจากดอยสุเทพซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกตลอดทั้งปี ทั้งในรูปแบบน้ำผิวดินและน้ำใต้ดินซึ่งพบพืชพรรณจำนวนมากอยู่ในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม พื้นที่แทบทั้งหมดของเวียงเจ็ดลินเป็นพื้นที่ที่ถูกใช้งานอย่างเข้มข้นโดยมนุษย์อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานและถูกแบ่งพื้นที่ให้อยู่ภายใต้การดูแลของแต่ละหน่วยงาน พืชพรรณที่พบในพื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นพืชพรรณที่ปลูกขึ้นใหม่โดยมนุษย์ หรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหลังจากมีการแบ่งการใช้งานพื้นที่ เมื่อพิจารณาชนิดพันธุ์และอายุของต้นไม้ สามารถจำแนกรูปแบบการใช้งานพื้นที่และเชื่อมโยงถึงประวัติความเป็นมาของผู้สร้างพื้นที่ในแต่ละหน่วยงาน ที่มีผลต่อสภาพภูมิทัศน์และระบบนิเวศย่อยในแต่ละบริเวณแตกต่างกันไป อภิปรายโดยละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1.3.1 พื้นที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงใหม่ พบต้นจามจุรี (Samanian saman) ขนาดใหญ่อยู่ในพื้นที่หลายต้น โดยต้นขนาดใหญ่ที่สุดพบในที่โล่งบริเวณต่าน้ำศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะทรงพุ่มสมบูรณ์เนื่องจากไม่ถูกรบกวนจากการใช้พื้นที่และมีความชื้นจากแหล่งน้ำใต้ดินบนลำต้นพบการเจริญเติบโตของไม้เอง

อาศัยเช่น นมตำเลีย (*Hoya ovalifolia*) และเฟินไฟโรเซีย (*Pyrrosia longifolia*) แสดงถึงการมีความชื้นในพื้นที่ค่อนข้างสูงและอับลม นอกจากนี้แล้วยังพบกระถินยักษ์ (*Leucaena leucocephala* cv.) และหญ้าเนเปียร์ (*Pennisetum purpureum*) ในพื้นที่อีกด้วย จากพืชพรรณที่พบสังเกตได้ว่า พืชพรรณในพื้นที่เป็นพืชพรรณต่างถิ่นที่ถูกนำเข้ามาปลูกเพื่อประโยชน์ในเชิงปศุสัตว์ โดยมีข้อมูลว่าต้นจามจุรีมีถิ่นกำเนิดอยู่ในทวีปอเมริกาใต้ ถูกนำเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกประมาณปีพ.ศ.2443 โดย Mr. H. Slade ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิการบดีกรมป่าไม้ในขณะนั้น โดยกรมปศุสัตว์ได้มีการทดลองนำฝักจามจุรีมาใช้เป็นอาหารเสริมสำหรับสัตว์เคี้ยวเอื้องเช่นโคกระบือ เช่นเดียวกับต้นกระถินที่มีถิ่นกำเนิดในอเมริกาใต้และหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก มีการปรับปรุงพันธุ์ให้มีต้นที่ใหญ่ขึ้นในหลายประเทศ ในปีพ.ศ.2505 กรมปศุสัตว์ นำเข้ากระถินยักษ์พันธุ์เปรูเวียน (Peruvian) จากประเทศออสเตรเลียเพื่อเป็นแหล่งโปรตีนทางเลือกสำหรับนำมาใช้เลี้ยงสัตว์ และในปีพ.ศ.2532 มีการนำเข้าหญ้าเนเปียร์มาจากมหาวิทยาลัยแห่งรัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อนำมาทดลองใช้เป็นหญ้าอาหารสัตว์ (กรมปศุสัตว์, 2537) นอกจากนี้พืชพรรณต่างถิ่นที่นำเข้ามาแล้ว ยังพบพืชพันธุ์ที่เกิดเองในพื้นที่ เช่น ต้นกร่าง (*Ficus altissima*) หรือต้นลุง ซึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ไทเชื้อว่าเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่ จึงมักเป็นที่ตั้งของห่อผีเสื้อเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ต้นมะกอกป่า (*Spondias pinnata*) โดยผลมะกอกป่านั้นนิยมนำไปรับประทานหรือประกอบอาหารของชาวล้านนาเพราะมีฤทธิ์ในการกระตุ้นความอยากอาหาร ต้นโพนก (*Ficus rumphii*) ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่พบในพื้นที่ธรรมชาติในบริเวณข้างเคียง จากต้นไม้พื้นถิ่นสามชนิดที่พบ สะท้อนถึงระบบนิเวศแบบป่าเบญจพรรณซึ่งเป็นระบบนิเวศดั้งเดิมของพื้นที่

ภาพที่ 4 : ต้นจามจุรีขนาดใหญ่ที่อยู่ใกล้ตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ ศูนย์กลางของเวียงเจ็ดลิน
ที่มา : ทีมวิจัย (15 สิงหาคม 2566)

1.3.2 พื้นที่สวนรุกขชาติห้วยแก้ว เริ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2456 สำหรับเป็นที่ทดลองปลูกไม้สืเสียดแก่น ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพอังกฤษได้เข้ามาตั้งฐานทัพในบริเวณนี้และได้ตัดเอาไม้สืเสียดแก่นไปใช้ หลังจากนั้น กรมป่าไม้จึงปลูกไม้ชนิดต่างๆ ขึ้นมาทดแทน และจัดตั้งเป็นสวนพฤกษศาสตร์ แต่ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ที่มีขนาดเล็กเกินไป ภายหลังจึงปรับเปลี่ยนเป็น “สวนรุกขชาติ” แทนในปีพ.ศ.2496 (กรมอุทยานแห่งชาติ, 2565) มีต้นไม้สำคัญที่รวบรวมจากดอยสุเทพซึ่งพบได้ยากในปัจจุบันรวบรวมไว้หลายชนิด เช่น มะแฟน (*Protium serratum*), มะยมป่า (*Acronychia pedunculata*), กระบก (*Irvingia malayana*), มะตูม (*Siphonodon celastrius*), ยางนา (*Diptrocarpus alatus*) และตะเคียนทอง (*Hopea odorata*) ซึ่งทั้งหมดถูกปลูกขึ้นเพื่อจุดประสงค์ทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์ ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 60 ปี สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในการศึกษาด้านป่าไม้ของประเทศไทย

1.3.3 พื้นที่อ่างแก้ว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นอ่างเก็บน้ำที่สร้างขวางลำห้วยที่ไหลลงมาจาก ดอยสุเทพได้แก่ห้วยแก้ว ห้วยกุดินขาว และลำห้วยสาขาเพื่อประโยชน์ในการกักเก็บน้ำไว้ในพื้นที่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รอบบริเวณอ่างแก้วเคยเป็นพื้นที่พักอาศัยของบุคลากรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในยุคเริ่มต้น ทำให้พบไม้ยืนต้นที่มีผลกินได้หลายชนิดซึ่งถูกปลูกไว้เพื่อประโยชน์ในการบริโภคและให้ร่มเงา เช่น ขนุน (*Artocarpus heterophyllus*) มะปราง (*Bouea macrophylla*) มะม่วง (*Mangifera indica*) ลำไย (*Dimocarpus longan*) การกั้นทางน้ำที่เพื่อกักเก็บน้ำทำให้น้ำมีระดับที่สูงขึ้น เนินสูงบางบริเวณเปลี่ยนสภาพเป็นเกาะที่มีน้ำล้อมรอบ กลายเป็นที่อยู่อาศัยของนกแขวก (*Nycticorax nycticorax*)จำนวนมาก เนื่องจาก ห่างไกลจากนกล่าตามธรรมชาติ อย่างไรก็ตามมูลของนกแขวกส่งผลกระทบต่อตรงกับคุณภาพน้ำในอ่างเก็บ น้ำด้วย

1.3.4 พื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตั้งอยู่ในพื้นที่เวียงเจ็ดลินและมีแนวกำแพง ดินพาดผ่าน และยังเป็นทางน้ำที่ต่อเนื่องมาจากพื้นที่ตಾನ้ำศักดิ์สิทธิ์ และไหลต่อเนื่องไปยังห้วยช้างเคียนใน ด้านทิศตะวันออก พืชพรรณที่พบแบ่งออกเป็นสองกลุ่มด้วยกันคือ พืชพรรณที่ปลูกขึ้นเพื่อการใช้ประโยชน์ ทางภูมิทัศน์ของสถานศึกษา เช่น ลั่นทม (*Plumeria acuminata*) ชงโค (*Bauhinia purpurea*) หูกวาง (*Terminalia catappa*) หางนกยูงฝรั่ง (*Delonix regia*) และอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่พืชพรรณที่ขึ้นเองตาม ธรรมชาติ โดยเฉพาะบนแนวกำแพงดินโบราณ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่ถูกรบกวนจากการก่อสร้าง ได้แก่ โพธิ์ขึ้นก ไทรย้อย ชี้เหล็ก สัก ซึ่งสังเกตได้ว่า ในแนวกำแพงดินนี้ นอกจากจะเป็นพื้นที่ที่รวมพืชพรรณพื้นถิ่นแล้ว ยัง เป็นพื้นที่อาศัยของนกหลายชนิดอีกด้วย เช่น นกปรอดหัวโขน (*Pycnonotus jocosus*) นกปรอดสวน (*Pycnonotus blanfordi*) และนกปรอดทอง (*Pycnonotus atriceps*)

3. แนวทางพลิกฟื้นเวียงเจ็ดลินด้วยทุนทางวัฒนธรรม

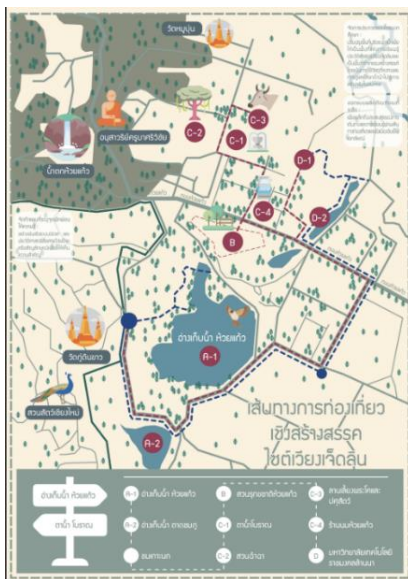
การดำเนินงานของโครงการวิจัยเริ่มต้นจากการใช้เส้นเรื่องในเรื่องเล่า (story-telling) มาเรียงร้อย ลำน้ำ สายธาร และลำเหมืองที่กระจายทั่วเมืองเชียงใหม่สู่การตั้งถิ่นฐานของเมืองจนเกิดเป็นชุมชน และเกิด ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน การพลิกฟื้นทุนทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่นั้นดำเนินอยู่ภายใต้เส้นเรื่องเดียวกัน เพื่อเชื่อมโยงพื้นที่ 5 แห่งของการศึกษาเข้าด้วยกัน โดยมีมิติของยุคสมัยที่แตกต่างกันอยู่เบื้องหลัง

สำหรับพื้นที่เวียงเจ็ดลินซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาที่คณะนักวิจัยรับผิดชอบนั้น คณะนักวิจัยได้เก็บรวบรวม ข้อมูลกับบุคลากรของหน่วยงานต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจในจุดอ่อนและจุดแข็งของพื้นที่ ซึ่งพื้นที่เวียงเจ็ดลิน เป็นพื้นที่ที่แตกต่างไปจากอีก 4 พื้นที่เพราะไม่มีชุมชนอาศัยอยู่ คณะนักวิจัยจึงเลือกที่จะสร้างการรับรู้ ถึงการมีอยู่ของเวียงเจ็ดลินให้แก่ประชาชนทั่วไปและนักศึกษาของสถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ เวียงเจ็ดลินผ่านแนวทางการพัฒนาและยกชูทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ 3 แนวทางด้วยกัน ได้แก่ 1) การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เวียงเจ็ดลิน 2) การออกแบบศาลาตาน้ำ และ 3) การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก อภิปรายโดยละเอียดได้ดังต่อไปนี้

3.1 การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเวียงเจ็ดลิน

พื้นที่ของเวียงเจ็ดลินถูกแบ่งออกเป็นหลายส่วน โดยพื้นที่แต่ละส่วนนั้นอยู่ภายใต้การดูแล ของหน่วยงานต่างๆ แม้ว่าในปัจจุบันนี้จะไม่รื้อรอยการปรากฏของชุมชนและพิธีกรรมให้เห็นชัดเจน อีกทั้ง สายน้ำและแหล่งน้ำทั้ง 7 สายนั้นก็ไม่มีใครสมบูรณ์เหมือนดังเดิมเนื่องจากการพัฒนาทางกายภาพที่ตัด เส้นทางน้ำหรือทำให้เหือดแห้งไปจนไม่เหลือร่องรอยของสายน้ำก็ตามที แต่เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ จะสามารถช่วยพลิกฟื้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และความสำคัญของสายน้ำได้ คณะนักวิจัยจึงออกแบบ

เส้นทางท่องเที่ยวภายในพื้นที่เวียงเจ็ดลินและพื้นที่โดยรอบที่เชื่อมโยงกับสายน้ำทั้ง 7 สาย เป็นกิจกรรมที่เชื่อมร้อยผู้คนเข้าสู่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในอดีตผ่านการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแต่ละจุด ซึ่งมีการสอดแทรกความรู้ทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และระบบนิเวศในกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ครบภายในครึ่งวันโดยใช้รถรางน้ำเที่ยว รถไฟฟ้า รถมอเตอร์ไซด์ส่วนบุคคล หรือรถจักรยานในการเดินทางไปยังแต่ละจุดท่องเที่ยว และใช้เวลาเดินเพื่อเรียนรู้ในพื้นที่โดยมีผู้บรรยายให้ความรู้ประมาณ 30-45 นาทีต่อหนึ่งจุดท่องเที่ยว

ภาพที่ 5 : แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เวียงเจ็ดลิน

ที่มา : ทีมวิจัย (พฤศจิกายน 2566)

เส้นทางท่องเที่ยวเวียงเจ็ดลินที่คณะนักวิจัยได้ออกแบบมานั้นครอบคลุมพื้นที่แต่ละส่วนของเวียงเจ็ดลินและพื้นที่ใกล้เคียงที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ ลำน้ำ โดยได้ออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เวียงเจ็ดลินทั้งหมด 9 จุด นักท่องเที่ยวสามารถเริ่มต้นจากจุดเริ่มต้นแล้วเดินทางตามจุดต่างๆ ที่ปรากฏในแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว หรือจะเริ่มต้นจากจุดอื่นๆ ก็ได้ โดยการเดินทางไปยังจุดต่างๆ จะใช้ยานพาหนะส่วนตัว และใช้การเดินเท้าเข้าชมแต่ละจุดเพื่อเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และระบบนิเวศ

3.2 การออกแบบศาลาดาน้ำเวียงเจ็ดลิน

หลังจากพื้นที่เวียงเจ็ดลินถูกแบ่งให้อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานราชการแต่ละภาคส่วน นับตั้งแต่ยุคมณฑลเทศาภิบาลจนถึงกลางทศวรรษ 2500 นั้น เวียงเจ็ดลินในฐานะของเวียงโบราณก็เริ่มเลือนหายไปจากการรับรู้ของผู้คนส่วนใหญ่ รวมถึงตำนานศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นศูนย์กลางของเวียงด้วยเช่นกัน เพื่อพลิกฟื้นความสำคัญของตาน้ำที่เชื่อกันว่าเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์รวมความศรัทธาและจิตใจของผู้คนในอดีตให้กลับมามีชีวิตในวิถีโลกปัจจุบันอีกครั้งนั้น คณะนักวิจัยจึงเห็นว่า ควรจะออกแบบศาลาดาน้ำเวียงเจ็ดลินเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ของตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกครอบงำอยู่ใต้โรงไม้ และปรับปรุงตาน้ำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้คนมากกว่าจะยังประโยชน์เพียงเพื่อใช้ในการของสำนักงานปศุสัตว์เท่านั้น กิจกรรมการออกแบบศาลาดาน้ำ

น้ำจึงเปิดรับสมัครนักออกแบบรุ่นใหม่จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาเพื่อเข้ามาเรียนรู้พื้นที่เวียงเจ็ดลินและร่วมประกวดแบบศาลาตาน้ำเวียงเจ็ดลิน โดยมีแนวคิดหลักในการออกแบบว่าศาลาตาน้ำเวียงเจ็ดลินจะแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของทุนทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงถึงประวัติศาสตร์ รวมทั้งตอบสนองต่อบริบททางนิเวศธรรมชาติในพื้นที่ตั้ง

กิจกรรมการออกแบบศาลาตาน้ำเวียงเจ็ดลินมีนักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ชั้นปีที่ 3-5 จากมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งเข้าร่วมอบรมจำนวน 49 คน และส่งผลงานเข้าประกวดแบบศาลาตาน้ำ 14 ทีม เป็นจำนวน 29 คน โดยกิจกรรมการจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการฯ มีการบรรยายความรู้ด้านต่างๆ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ความเชื่อมโยงของนิเวศธรรมชาติกับประวัติศาสตร์ และแนวคิดการใช้วัสดุและโครงสร้างที่เหมาะสมกับพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ และมีการอบรมเชิงปฏิบัติการโดยนำผู้เข้าร่วมโครงการฯ ไปสำรวจพื้นที่อย่างใกล้ชิดเพื่อให้การออกแบบศาลาตาน้ำสามารถนำไปใช้งานได้จริง

แบบศาลาตาน้ำที่ได้รับรางวัลชนะเลิศนั้นใช้แนวคิดของการออกแบบสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์ที่จะดึงคนเข้ามาเยี่ยมชมด้วยพื้นที่อเนกประสงค์ สามารถรองรับกิจกรรมที่หลากหลาย โดยการออกแบบนั้น กลุ่มนักออกแบบได้ใช้รูปทรงวงกลมของเวียงเจ็ดลินมาเป็นรูปทรงอาคารในผังพื้นที่ และใช้แรงกระเพื่อมของหยดน้ำแทนลานกิจกรรมที่ยกระดับขึ้นจากพื้น มีม่านบางๆ กันเพื่อการแบ่งและขยายพื้นที่ ศิลปะจัดวางตรงกลางศาลาที่ปรากฏเป็นลักษณะของแผ่นหินซ้อนชั้นนั้น สะท้อนถึงการมีอยู่ของภูเขา น้ำ และผู้คน ในส่วนของตาน้ำ กลุ่มผู้ออกแบบได้จัดทำบ่อกักเก็บน้ำขึ้นมา และได้ออกแบบระบบน้ำหมุนเวียนพร้อมทั้งระบบน้ำให้สามารถกักเก็บและดึงน้ำที่อยู่ด้านใต้ดินขึ้นมาปรากฏให้มีชีวิตอีกครั้ง ส่วนด้านวัสดุประกอบอาคารนั้น กลุ่มผู้ออกแบบได้ใช้ไม้ไผ่ที่ผ่านกระบวนการที่สามารถดัดงอเข้ารูปได้และเปลี่ยนได้เมื่อเกิดความเสียหาย มาประกอบเป็นโครงสร้างที่โค้งสอดรับกันตามการวางผังวงกลมของอาคาร การเข้าและขัดกันของโครงสร้าง ได้ใช้การเข้าไม้แบบเดียวกันกับที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรมล้านนา หลังคาที่โค้งสอดรับอาคารนั้น เป็นหลังคามุงจากที่ถอด สลับ และเปลี่ยนได้เมื่อชำรุดเสียหาย

แบบศาลาตาน้ำที่ชนะเลิศจะถูกส่งมอบให้แก่สำนักงานปศุสัตว์เพื่อหาทางขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นจริงในอนาคต

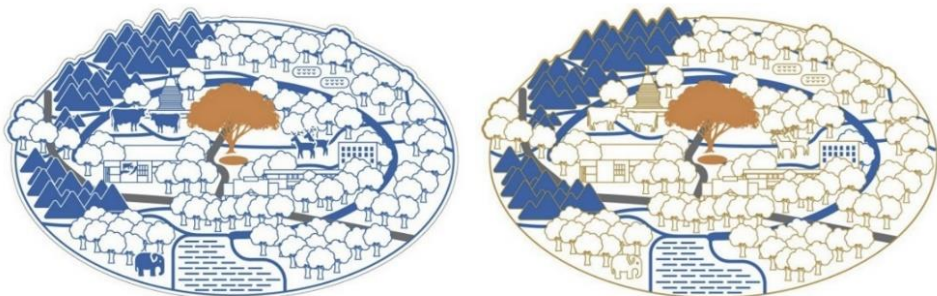
ภาพที่ 6 : ภาพทัศนียภาพจำลองของศาลาตาน้ำ โดยทีมออกแบบที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ
ที่มา : ทีมวิจัย (ตุลาคม 2566)

3.3 การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก

เนื่องจากบริบทพื้นที่ของเวียงเจ็ดลินไม่มีชุมชนอาศัยอยู่ แต่ถูกจัดสรรพื้นที่เป็นหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา การรับรู้ของผู้คนเกี่ยวกับพื้นที่เวียงเจ็ดลินจึงร้างเลือนไปในปัจจุบัน เพื่อเป็นการพลิกฟื้นประวัติศาสตร์และความสำคัญของพื้นที่นี้ให้กลับมาอยู่ในการรับรู้ของผู้คน คณะนักวิจัยจึงเห็นว่านอกจากเส้นทางท่องเที่ยวและการสร้างศาลาตาน้ำเพื่อเป็นประโยชน์แก่คนทั่วไปแล้ว ควรจะมีการออกแบบผลิตภัณฑ์ ของใช้ ของที่ระลึกโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของเวียงเจ็ดลินที่พบและเก็บรวบรวมมาได้นั้นเป็นต้นทุนในการออกแบบ จึงออกแบบผลิตภัณฑ์ทั้งหมด 3 ชนิดคือ พวงกุญแจ สติกเกอร์ และกระเป๋าผ้าที่มีลวดลายสัญลักษณ์ของเวียงเจ็ดลิน

การออกแบบภาพสัญลักษณ์ (logo) ของเวียงเจ็ดลิน คณะนักวิจัยได้อ้างอิงจากสัณฐานของเวียงเจ็ดลินที่เป็นวงกลม แต่ปรับมุมมองให้คล้ายกับการมองของนกบนอากาศ (bird eye view) จึงทำให้สัณฐานเวียงที่เป็นวงกลมนั้นปรับเป็นวงรี มีการสอดแทรกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และทุนทางวัฒนธรรมต่างๆ ในวงรีนั้น อาทิ สัญลักษณ์รูปพานเผือกซึ่งเป็นสัตว์ที่ปรากฏในขัอมงคลหนึ่งของการสร้างเมืองเชียงใหม่ รูปสัญลักษณ์ของวัวที่สื่อถึงกิจการของสำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่ ต้นไม้ที่มีทั้งต้นจามจุรีที่อยู่ตรงศูนย์กลางของเวียงใกล้ตาน้ำผุด ต้นไม้ไม่น้อยใหญ่อีกหลากหลายพันธุ์ที่ยืนต้นสอดแซมกันเกิดเป็นระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ หรือรูปสัญลักษณ์ภูเขาที่อยู่ด้านซ้ายมือแทนดอยสุเทพที่ตั้งอยู่ทิศตะวันตก ซึ่งเวียงเจ็ดลินเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนเชิงเขาของดอยสุเทพ รูปสัญลักษณ์ของเจดีย์ซึ่งแทนศาสนสถานโบราณที่หลงเหลืออยู่ในบริเวณเวียงเจ็ดลิน รูปสัญลักษณ์อาคารเรียนในพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาที่บอกถึงการตั้งอยู่ของสถานศึกษาและนักศึกษาจำนวนมากบนพื้นที่เวียงโบราณ หรือรูปสัญลักษณ์ของซากกำแพงเมืองที่หลงเหลืออยู่ในพื้นที่สวนรุกขชาติห้วยแก้วทางด้านล่าง เป็นต้น

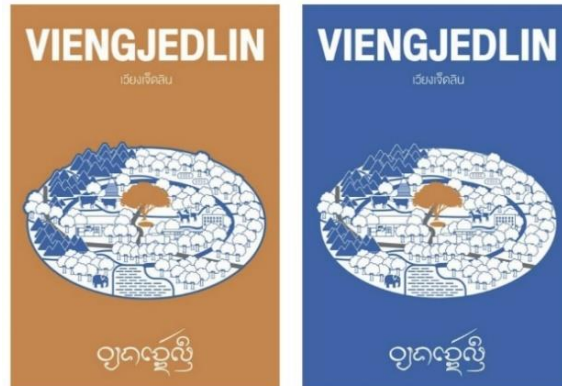
ส่วนสีที่ใช้ในภาพสัญลักษณ์นั้นใช้สีฟ้าและสีส้มซึ่งเป็นฮิมสีของโครงการวิจัยหลักที่ใช้ในการออกแบบภาพสัญลักษณ์ และการออกแบบอื่นๆ ของทุกพื้นที่ศึกษา หากพิจารณาในด้านศิลปะสีฟ้าแทนน้ำเงินและสีส้มเป็นคู่สีในโทนร้อนและโทนเย็นที่หากจับคู่กันในอัตราส่วน 80:20 จะเป็นการใช้สีคู่ตรงข้ามที่ลงตัว

ภาพที่ 7 : ภาพสัญลักษณ์ (logo) ที่คณะนักวิจัยได้ออกแบบจากฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่มา : ทีมวิจัย (ธันวาคม 2566)

เมื่อได้ภาพสัญลักษณ์หลักของพื้นที่เวียงเจ็ดลินข้างต้นแล้ว คณะนักวิจัยได้ออกแบบลวดลายต่อยอดเพื่อการนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่ใช้งานได้จริง โดยนำเอาภาพสัญลักษณ์มาจัดวาง

ร่วมกับตัวอักษรภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และอักษรธรรมล้านนา และใช้พื้นหลังเป็นสีฟ้าและสีส้ม สามารถนำแบบไปผลิตเป็นสติ๊กเกอร์ หรือสกรีนบนกระเป๋าดำได้

ภาพที่ 8: ภาพสัญลักษณ์ (logo) เมื่อนำไปประกอบกับตัวอักษรภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และตัวอักษรล้านนา
ที่มา : ทีมวิจัย (ธันวาคม 2566)

นอกจากภาพสัญลักษณ์ของเวียงเจ็ดลินแล้ว คณะนักวิจัยยังได้ออกแบบลวดลายอื่น ๆ เพื่อนำไปใช้ต่อยอดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อีกหลายแบบ เช่น ใช้ภาพสัญลักษณ์เวียงเจ็ดลินมาทับซ้อนกันในรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าลายมน หรือออกแบบลวดลายหลังไฟ โดยนำรูปสัญลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรมต่างๆ ไปตกแต่ง หรือใช้ตุ้ง หรือ โคม ซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรมล้านนาที่อยู่ในการรับรู้ของคนทั่วไปเป็นลวดลายหลัก แล้วนำรูปสัญลักษณ์ทุนทางวัฒนธรรมต่างๆ แทรกอยู่ด้านใน นอกจากนั้นยังมีการนำตัวอักษรล้านนามาเขียนเป็นคำว่า “ตาน้ำ” “เวียงเจ็ดลิน” “ตาน้ำเวียงเจ็ดลิน” เป็นต้น

ลวดลายต่างๆ ที่ออกแบบไว้สามารถนำไปผลิตผลิตภัณฑ์หลายชนิด เช่น ผลิตพวงกุญแจเรซิน ตุ้งผ้า หรือสติ๊กเกอร์ที่สามารถนำไปติดประดับตกแต่งในเครื่องใช้ต่างๆ ได้หลากหลายประเภท

ภาพที่ 9-10 : ลวดลายต่างๆ ที่คณะนักวิจัยได้ออกแบบจากฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่เพื่อใช้ต่อยอดในการผลิตต้นแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกอื่นๆ

ที่มา : ทีมวิจัย (ธันวาคม 2566)

ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่คณะนักวิจัยได้ออกแบบมาทั้งหมดนี้เป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ แต่ในอนาคตสามารถผลิตเพื่อวางจำหน่ายในร้านนมห้วยแก้วซึ่งเป็นร้านค้าของสำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่ได้ แต่ต้องบริหารจัดการให้ตรงกับเงื่อนไขของหน่วยงานราชการ

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลของเวียงเจ็ดลินในหลายมิติ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ทุนทางวัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ นิเวศธรรมชาติและนิเวศวัฒนธรรม และนำเอาทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่เวียงเจ็ดลินไปออกแบบและพัฒนาใน 3 รูปแบบได้แก่ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การออกแบบศาลาตาน้ำ และการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับการมีอยู่ของเวียงเจ็ดลิน และความสำคัญของตาน้ำที่เคยเป็นตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวล้านนาในหลายห้วงเวลา

พื้นที่เวียงเจ็ดลินเป็นพื้นที่ที่แตกต่างไปจากอีก 4 พื้นที่ของโครงการวิจัย กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่ไม่มีชุมชนอาศัยอยู่เพราะกลายเป็นพื้นที่ของหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาไปทั้งหมด การตีความคำว่าชุมชนจึงหมายถึงชุมชนของนักศึกษาทั้งของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งส่งผลต่อการออกแบบภาพสัญลักษณ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกให้มีความเป็นมินิมัลลิสต์ (minimalism) ซึ่งกำลังอยู่ในกระแสความสนใจของยุคสมัยและคนรุ่นใหม่ เช่น ภาพสัญลักษณ์ที่ใช้ลายเส้นที่ลดทอนรายละเอียดและกลุ่มสีเอกรงค์ (monotone) รวมถึงประเภทของที่ระลึกอย่างเช่นสติ๊กเกอร์ที่สามารถนำไปติดประดับบนข้าวของเครื่องใช้ได้หลากหลาย หรือกระเป๋าผ้าแคนวาสที่อยู่ในกระแสนิยมรักโลก คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ในขณะที่รายละเอียดของภาพสัญลักษณ์หรือผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบมานั้น ได้บรรจุรูปสัญลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของพื้นที่ลงไปด้วย เช่น รูปสัญลักษณ์ต้นไม้อายุยืนถึงต้นจามจุรี รูปหยดน้ำที่แทนตาน้ำผุดกลางเวียงเจ็ดลิน รูปโคที่หมายถึงฟาร์มเลี้ยงโคของสำนักงานปศุสัตว์ หน่วยงานที่ครอบครองและดูแลพื้นที่บริเวณศูนย์กลางของเวียงเจ็ดลิน เป็นต้น การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในกระแสนิยมของผู้คนนั้น น่าจะทำให้ผลิตภัณฑ์ต่างๆ สามารถจำหน่ายออกไปได้กว้าง อันจะเป็นการเผยแพร่เรื่องราวของเวียงเจ็ดลินออกไปสู่การรับรู้ของผู้คนในวงกว้างด้วยเช่นกัน

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะเกี่ยวข้องกับคุณค่า ภูมิปัญญา ค่านิยมของสังคม กรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้ให้ความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่าคือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ มีสองรูปแบบคือรูปแบบที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (दन्य रेबसकुल, 2566: 65 และ ญฐชา ลีปัญญาพร, 2563: 6) สอดคล้องกับการแบ่งประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมของ UNESCO ในพื้นที่เวียงเจ็ดลิน ทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏหลงเหลืออยู่ ไม่ว่าจะเป็นตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซากกำแพงเมือง คูน้ำคันดินที่หลงเหลือ ล้วนแต่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าความเป็นมาเป็นไปของพื้นที่ เป็นมรดกภูมิปัญญาที่คนล้านนาในอดีตสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่จับต้องได้อย่างกำแพงเมืองหรือคูน้ำคันดิน หรือสิ่งที่จับต้องไม่ได้ อย่าง ความเชื่อที่สร้างคุณค่าให้กับนิเวศธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อที่มีต่อตาน้ำผุด หรือพืชพรรณไม้จากความเชื่อนำไปสู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งการถ่ายทอดเรื่องราวของทุนทางวัฒนธรรมนั้นจำเป็นต้องใช้ storytelling เป็นเครื่องมือในการทำการตลาดให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจเรื่องราวผ่านรูปแบบของสินค้าและบริการ ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกหรือศาลาตาน้ำที่ล้วนแต่นำเอาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์

สำหรับเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เวียงเจ็ดลินนั้น สิ่งสำคัญคือการถ่ายทอดความรู้ทั้งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และนิเวศธรรมชาติ การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีน่าจะเป็นแนวทางที่ทำได้ง่ายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน เช่น การติดตั้งป้าย QR code เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปอ่านหรือฟังข้อมูลสำคัญของแต่ละพื้นที่ หรือผลิตแอปพลิเคชันเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนทั่วไปได้กว้างกว่า แม้ว่าจะไม่ได้เดินทางไปยังพื้นที่จริง แต่ก็สามารถเรียนรู้ล่วงหน้าผ่านการใช้งานแอปพลิเคชัน และอ่านจะให้ข้อมูลเป็นภาษาต่างๆ ซึ่งแอปพลิเคชันสนับสนุนการท่องเที่ยวด้วยตนเองจะช่วยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวชุมชนเติบโต และสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน เนื่องจากแอปพลิเคชันที่มีข้อมูลครบทุกด้านจะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเองได้สะดวกมากขึ้น (สหทัย สิทธิพิเศษ และคณะ, 2562)

นอกเหนือจากแนวทางการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่เวียงเจ็ดลินมาสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่สังคมตามที่คณะนักวิจัยได้ดำเนินการมาแล้วนั้น ยังมีแนวทางการสร้างสรรค์อีกหลายแนวทางที่สามารถดำเนินการได้ อาทิ การจัดกิจกรรมละครเวทีหรือแสงสีเสียงเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของเวียงเจ็ดลิน การผลิตสื่อสารคดี การผลิตภาพยนตร์สั้น โดยสามารถสื่อให้ประชาชนได้รับรู้เกี่ยวกับเวียงเจ็ดลินทั้งในมิติของประวัติศาสตร์ โบราณคดี นิเวศวิทยาและภูมิศาสตร์ที่มีคุณค่าและมีความสำคัญ

อย่างไรก็ตาม แนวทางพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพลิกฟื้นเวียงเจ็ดลินให้อยู่ในการรับรู้ของประชาชนนั้นจะต้องดำเนินงานร่วมกันในหลายภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ อาทิ สำนักงานปศุสัตว์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา გრპაไม้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักศิลปากรที่ 7 ตลอดจนถึงหน่วยงานเอกชนอื่นๆ เช่น สวนสัตว์เชียงใหม่ หรือวัดผาตลาด เพราะล้วนแต่มีความเชื่อมโยงกันผ่านประวัติศาสตร์หลายยุคหลายสมัย หากภาคีเครือข่ายมีความเข้มแข็งในการดำเนินงานร่วมกัน ประวัติศาสตร์เวียงเจ็ดลินที่เลือนรางไปนานนั้นก็必将กลับมาแจ่มชัดขึ้นเช่นเดียวกับกับการมองเห็นความสำคัญของนิเวศธรรมชาติในพื้นที่เวียงเจ็ดลินและดอยสุเทพ เช่น แหล่งน้ำ ลำธาร พืชพรรณไม้ และผืนป่า

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากกระบวนการศึกษาวิจัย พบว่าพื้นที่เวียงเจ็ดลินเป็นพื้นที่ที่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์มีความไม่สอดคล้องกับหลักฐานทางโบราณคดีในบางประเด็น หากมีการศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ร่วมกับการศึกษาทางโบราณคดี อาจจะได้ค้นพบหลักฐานใหม่ที่ขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่เวียงเจ็ดลินในปัจจุบันให้กว้างขวางออกไปอีกมาก

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยโครงการ “ลำเหมืองที่หายไป...ว่าด้วยการพลิกฟื้นและจัดการทุนวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากสายน้ำ” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการวิจัยหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ประจำปีงบประมาณ 2566

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์. (2537). เอกสารประกอบการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่เกษตรกร หลักสูตร ความรู้ทางด้านอาหารสัตว์. กรุงเทพฯ: กองปศุสัตว์สัมพันธ์.
- กรมศิลปากร. (2552). พระธาตุเจ้าดอยตุง: บันทึกว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนา. กรุงเทพฯ: การจัดการพิมพ์.
- กรมอุทยานแห่งชาติ. (2565). รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2565 สวนรุกขชาติ ห้วยแก้ว จังหวัดเชียงใหม่. สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช.
- ณัฐชา ลีปัญญาพร. (2563). การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวครั้งในมิติการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม เพื่อระยักดับเศรษฐกิจชุมชน บ้านทุ่งสีหลง อำเภอคอนตูม จังหวัดนครปฐม. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดนัย เรียบสกุล. (2023). การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมสู่โซเทีย. วารสารวิชาการ คณะ มณฑลศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2(3), 58-95.
- พระยาประชาภิจักรจักร. (2557). พงศาวดารโยนก. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม 6. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย.
- วงศ์ วงศ์ลังกา. (2566). การศึกษาพืชพรรณที่ปรากฏในภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่. *Journal of Environmental Design*. 10(2), 91-113.
- ศักดิ์นรินทร์ ขาวจัว. (2563). เวียงเจ็ดลิน. เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- สรวิศ อ่องสกุล. (2543). ชุมชนโบราณในแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สหยา สิทธิวิเศษ และคณะ. (2562). การพัฒนาโมบายแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยตนเองตามเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนตำบลนางแล อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย. *วารสารมังรายสาร*. 7(1), 117-128.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ เดวิด เค. วัยอาจ. (2547). ดำเนินพื้นที่เมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์มบุ๊คส์.
- อิสรา กันแตง. (2558). เวียงเจ็ดลิน: เมืองโบราณสันฐานกลม. หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม วารสารวิชาการ ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 29, 87-104.
- Bell, S. (2012). *Landscape: pattern, perception and process*: Routledge.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

คุณศักดิ์นรินทร์ ขาวจัว